

Uloga organizacija civilnog društva u zaštiti prava beskućnika

Brusić, Ljubica

Undergraduate thesis / Završni rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Law / Sveučilište u Zagrebu, Pravni fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:199:200329>

Rights / Prava: [In copyright / Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-13**

Repository / Repozitorij:

[Repository Faculty of Law University of Zagreb](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
PRAVNI FAKULTET
STUDIJSKI CENTAR SOCIJALNOG RADA

Ljubica Brusić

ULOGA ORGANIZACIJA CIVILNOG DRUŠTVA U
ZAŠTITI PRAVA BESKUĆNIKA

ZAVRŠNI RAD

Zagreb, 2022.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
PRAVNI FAKULTET
STUDIJSKI CENTAR SOCIJALNOG RADA

Ljubica Brusić

ULOGA ORGANIZACIJA CIVILNOG DRUŠTVA U
ZAŠTITI PRAVA BESKUĆNIKA

ZAVRŠNI RAD

Mentorica: Izv. prof. dr. sc. Olja Družić Ljubotina

Zagreb, 2022.

Uloga organizacija civilnog društva u zaštiti prava beskućnika

Beskućništvo je socijalni problem koji sa sobom povlači niz rizika te je upravo ovoj ranjivoj skupini neophodno osigurati pomoć i podršku u zaštiti njihovih prava. U radu su navedene mjere pomoći i zaštite za beskućnike koje osigurava država putem sustava socijalne skrbi. Međutim, država često ne uspijeva odgovoriti na sve potrebe, stoga se u rad s ovom populacijom uključuju i neprofitne organizacije odnosno organizacije civilnog društva što čini kombiniranu socijalnu politiku. U radu je prikazana uloga organizacija civilnog društva u skrbi za beskućnike s posebnim osvrtom na udruge koje pružaju pomoć i podršku beskućnicima na području grada Zagreba.

Ključne riječi: beskućnik, sustav socijalne skrbi, kombinirana socijalna politika, organizacije civilnog društva

The role of civil society organizations in protecting the rights of the homeless

Homelessness is a social problem that entails a series of risks, and it is precisely this vulnerable group that must be provided with help and support in the protection of their rights. In the paper, the assistance and protection measures for the homeless provided by the state through the social welfare system are listed. However, the state often fails to respond to all needs, therefore non-profit organizations or civil society organizations are involved in the work with this population, which constitutes a combined social policy. The paper presents the role of civil society organizations in caring for the homeless, with a special focus on associations that provide help and support to the homeless in the city of Zagreb.

Key words: homeless, social welfare system, welfare mix, civil society organizations

Izjava o izvornosti

Ja, Ljubica Brusić pod punom moralnom, materijalnom i kaznenom odgovornošću, izjavljujem da sam isključiva autorica završnog rada te da u radu nisu na nedozvoljeni način (bez pravilnog citiranja) korišteni dijelovi tuđih radova te da se prilikom izrade rada nisam koristila drugim izvorima do onih navedenih u radu.

Ime i prezime: Ljubica Brusić

Datum: 05.09.2022.

SADRŽAJ

1. UVOD	1
2. ETIOLOGIJA BESKUĆNIŠTVA	2
2.1. Definiranje beskućništva	2
2.2. Zastupljenost i sociodemografska obilježja beskućnika u Republici Hrvatskoj	6
2.3. Uzroci beskućništva	7
3. PRAVA BESKUĆNIKA U SUSTAVU SOCIJALNE SKRBI	8
4. KOMBINIRANA SOCIJALNA POLITIKA PREMA BESKUĆNICIMA	11
5. ORGANIZACIJE CIVILNOG DRUŠTVA KOJE PRUŽAJU POMOĆ I PODRŠKU BESKUĆNICIMA NA PODRUČJU GRADA ZAGREBA	13
6. ZAKLJUČAK	18
LITERATURA	19

1. UVOD

Problematika beskućništva je prilično zanemarena u okviru socijalne politike na razini države. Jedno od opravdanja za takav odnos prema problematici beskućništva je neosviještenost donositelja politike o kompleksnosti problema beskućništva, ali i stav da su beskućnici relativno malo zastupljeni u hrvatskom društvu. Međutim, zbog globalne ekonomske krize koja je utjecala na osiromašenje društva i doprinijela porastu beskućništva, politika je počela stavljati fokus na suzbijanje siromaštva i socijalne isključenosti (Družić Ljubotina i sur., 2016.). Beskućnici su kao ranjiva skupina prepoznati tek 2011. godine kada su svrstani u kategoriju korisnika i u Zakonu o socijalnoj skrbi. Beskućništvo je socijalni problem koji sa sobom povlači niz problema, odnosno povezan je s rizikom dugotrajne nezaposlenosti te posljedično i dugotrajnim siromaštvom, slabim socijalnim vezama, narušenim tjelesnim i mentalnim zdravljem, ovisnošću i sukobom sa zakonom (Družić Ljubotina, 2012.).

Ono što je važno je da svakoj ranjivoj skupini pa tako i beskućnicima treba pružiti pomoć i podršku u zaštiti njihovih prava. Socijalna zaštita je usmjerena na najranjivije skupine koje su pogođene strukturalnim razlozima, krizama ili životnim teškoćama, a svoje potrebe ne mogu zadovoljiti putem rada i prava koja iz njega proizlaze (Šućur, 2003.).

Sve usluge i prava koja omogućava država ponekad nisu dovoljna jer ovu skupinu često obilježavaju frustracija i napuštenost, isključenost i izolacija, potpuno nepovjerenje u institucije i sustav socijalne skrbi (Družić Ljubotina, 2012.). Država je često prevelik i spor sustav koji ne može dovoljno brzo odgovoriti na neke potrebe beskućnika. Iz ta dva razloga sve više se uključuju neprofitne organizacije odnosno organizacije civilnog društva. Zahvaljujući toj suradnji proizlazi pojam kombinirane socijalne politike (eng. *welfare mix*) koji podrazumijeva sustav u kojem vlada, lokalne vlasti, organizacije civilnog društva, profitni i neprofitni sektor te drugi dionici djeluju na mjestu ranijeg isključivog položaja države (Bežovan i sur., 2016.). Civilno društvo se može definirati kao prostor između obitelji, države i tržišta gdje se

ljudi udružuju radi promicanja zajedničkih interesa (Zrinščak i Bežovan, 2007.). Pod pojmom organizacije civilnog društva uključene su i udruge. Udruge koje se bave beskućnicima možemo podijeliti na svjetovne nevladine organizacije i vjerske organizacije (Zubčić, 2018.).

Na području grada Zagreba djeluje niz organizacija civilnog društva, a neke od njih pružaju različite socijalne usluge beskućnicima. U ovom radu bit će detaljnije predstavljene one najistaknutije, kao što su: 1. Hrvatska mreža za beskućnike, 2. Ceraneo, 3. Humanitarna udruga Fajter, 4. Udruga Pet plus, 5. Udruga Dom nade, 6. Udruga Od srca do srca, 7. Humanitarna udruga Savao i 8. Gradsko društvo Crvenog križa Zagreb.

2. ETIOLOGIJA BESKUĆNIŠTVA

2.1. Definiranje beskućništva

U Republici Hrvatskoj beskućnik kao ranjiva skupina prepoznata je tek 2011. godine kada je svrstana u kategoriju korisnika unutar Zakona o socijalnoj skrbi. Upravo iz zakona se izvodi i definicija beskućnika koja kaže da je to „osoba koja nema mjesto stanovanja niti sredstva kojima bi mogla podmiriti troškove stanovanja, a smještena je ili koristi uslugu organiziranog stanovanja u prihvatilištu ili prenočištu ili boravi na javnim ili drugim mjestima koja nisu namijenjena za stanovanje.“ (Zakon o socijalnoj skrbi, NN, 46/2022, čl. 15 st. 14). Koncept beskućništva se uvelike razlikuje od države do države. Tipple i Speak (2005.) ističu kako nema sumnje da su ljudi koji žive na ulicama, ispod mostova i u objektima koji nisu predviđeni za stanovanje beskućnici, ali razlika između beskućnika i neadekvatno smještenih mnogo je nejasnija. Granica za tu kategoriju se može postaviti vrlo nisko gdje se onda isključuju skvoteri ili suprotno tome vrlo visoko i samim time uključila bi sve one koji nisu službeno vlasnici ili iznajmljivači stanova (Tipple i Speak, 2005.). Neki stručnjaci u tu skupinu uključuju i osobe koje žive u neadekvatnim uvjetima kao što su sobe u podrumima ili na tavanima, bez osnovne infrastrukture, u prenapučenim stanovima i kućama ili u skloništim za žrtve obiteljskog nasilja (Družić Ljubotina i sur., 2016.). Tom načinu definiranja beskućništva doprinosi

ETHOS (eng. *European Typology on Homelessness and Housing Exclusion*) tipologija koju je usvojila i zagovara FEANTSA (Europski savez organizacija koje rade s osobama koje su beskućnici), savez koji je razvijen kao dio rada Europskog opservatorija za beskućništvo (Busch-Geertsema, 2010.). ETHOS tipologija započinje definiranjem pojma dom za koju ističu da ga čine tri domene: 1. fizička domena, koja znači imati odgovarajući prostor koji je u isključivom vlasništvu osobe i njegove/njezine obitelji, 2. društvena domena, koja je simbol mogućnosti održavanja privatnosti i odnosa te 3. pravna domena, koja podrazumijeva zakonsko pravo na korištenje (Družić Ljubotina i sur., 2016.). Ukoliko izostaje jedna domena govori se o beskućništvu i to kroz četiri osnovna oblika beskućništva: 1. bez krova nad glavom, 2. bez stana/kuće, 3. nesigurno stanovanje i 4. neadekvatno stanovanje. Ove kategorije podijeljene su u 13 operativnih kategorija (Družić Ljubotina i sur., 2016.).

Tablica 2.1. ETHOS tipologija beskućništva

Oblik stanovanja	Kategorije osoba u statusu beskućnika	Uvjeti življenja	Opća definicija
I. BEZ KROVA NAD GLAVOM	1. Osobe koje žive u teškim uvjetima	1.1. Javni prostor ili na otvorenom	Žive na ulicama ili javnim prostorima, bez skloništa koje bi se moglo smatrati prostorom za život
	2. Osobe u nužnom smještaju	2.1. Prenocište	Osobe koje nemaju stalno boravište već koriste prenoćište ili sklonište skromnog standard
II. BEZ KUĆE, STANA	3. Osobe u smještaju za beskućnike	3.1. Hosteli za beskućnike 3.2. Privremeni	Gdje se očekuje da će ovakav smještaj trajati kratko vrijeme

		smještaj 3.3. Prijelazni potpomognuti smještaj	
	4. Osobe u skloništu za žene	4.1. Sklonište za žene	Žene smještene zbog nasilja u obitelji i očekuje se da će njihov smještaj trajati kraće vrijeme
	5. Osobe u smještaju za imigrante	5.1. Privremeni smještaj/prijemni centri 5.2. Smještaj za radnike migrante	Imigranti primljeni ili na kratkotrajnom smještaju dok se ne riješi njihov useljenički status
	6. Osobe koje bi trebale biti puštene iz institucija	6.1. Kaznene ustanove 6.2. Zdravstvene ustanove 6.3. Dječji domovi	Bez raspoloživog stanovanja prije izlaska iz ustanove Ostaju dulje u ustanovama zbog neriješenog stambenog pitanja Stanovanje nije osigurano (pri navršениh 18. godine)
	7. Osobe koje primaju dugoročnu potporu (zbog beskućništva)	7.1. Stambena skrb za starije beskućnike 7.2. Potpomognut smještaj za bivše beskućnike	Dugotrajni smještaj i skrb za bivše beskućnike (uobičajeno dulje od 1 godine)
III. NESIGURNO STANOVANJE	8. Osobe koje žive u nesigurnom smještaju	8.1. Privremeno kod rodbine/ prijatelja	Zbog nedostatka stanova živi u stanu ali ne običnom ili posebno lociranom

		8.2. Podstanari bez ugovora o najmu 8.3. Nezakonito zauzimanje zemljišta	Zauzimanje stana bez stanarskog stambenog prostora odnosno nezakonito zauzimanje stana Nezakonito zauzimanje zemljišta
	9. Osobe pod prijetnjom deložacije	9.1. Provedba zakonske odluke (najam) 9.2. Povrat imovine (vlasništvo)	Gdje su izdani nalozi za deložaciju Kada hipotekarni vjerovnik ima zakonski nalog za vraćanje posjeda
	10. Osobe koje žive pod prijetnjom nasilja	10.1. Incidenti koje je zabilježila policija	Policija postupa tako da osigura siguran smještaj za žrtve obiteljskog nasilja
IV. NEADEKVATNO STANOVANJE	11. Osobe koje žive u privremenim nekonvencionalnim nastambama	11.1. Pokretne kuće 11.2. Nekonvencionalne građevine 11.3. Privremene nastambe	Nije namijenjeno za stalni boravak Provizorno sklonište, koliba ili stračara Polutrajna baraka ili kabina
	12. Osobe koje žive u neadekvatnim stambenim uvjetima	12.1. Zauzimanje nastambi neprimjerenih za stanovanje	Određeno kao neprimjereno stanovanje prema zakonu ili građevinskim propisima

	13. Osobe koje žive u ekstremno prenapučenom smještaju	13.1. Najviša nacionalna norma za prenapučenost	Prelazi nacionalni standard određen za gustoću nastanjenosti prema površini stambenog prostora ili odnosu površine obitavališta i broja soba
--	--	---	--

Izvor: Družić Ljubotina i sur., 2016.

Iz priložene tablice vidljivo je da beskućništvo nije jednoznačan pojam te je samim time potreban kompleksniji pristup rješavanju tog problema. Ukoliko na tu skupinu pogledamo u kontekstu suvremenog socioekonomskog pristupa uvidjeli bismo da beskućnici predstavljaju najranjiviju podskupinu osoba u siromaštvu (Kostelić i Peruško, 2021.).

2.2. Zastupljenost i sociodemografska obilježja beskućnika u Republici Hrvatskoj

Poteškoće vezane uz broj beskućnika proizlaze iz prethodno navedenih problema vezanih uz definiranje beskućništva, ali i iz karakteristika te skupine, kao što su mobilnost i nevidljivost (Kostelić i Peruško, 2021.). Postoji veliki broj njih koji nije u prihvatilištima ili prenoćištima ili nisu ni na koji način uključeni u sustav socijalne skrbi te ih je teško obuhvatiti bilo kojim načinom evidentiranja. Administrativni sustavi često inzistiraju na povezivanju ljudi s njihovim adresama jer javne službe djeluju na temelju mjesne nadležnosti zbog čega određeni broj beskućnika “ispadne” iz statističkih obrada (Hermans i Pleace, 2020.). Upravo adresom boravišta se vodio popis stanovništva u Republici Hrvatskoj iz 2011., gdje je evidentirano samo 215 beskućnika. Popisom su obuhvaćeni beskućnici koji koriste usluge prihvatilišta i prenoćišta, dok pojedinci u skrivenom ili latentnom beskućništvu nisu obuhvaćeni (Kostelić i Peruško, 2021.). Navedeno predstavlja otegotnu okolnost pri evidentiranju, ali i istraživanju beskućništva, često su službenim postupkom zabilježene samo dvije specifične podskupine odnosno osobe koje su same zatražile pomoć i osobe koje su smještene u prihvatilište (Kostelić i Peruško, 2021.). Dosadašnja istraživanja poput Zólyomi i sur. (2019.) iznose da se procjenjuje da više

od 400 000 ljudi spava na ulicama europskih gradova i više od 4 milijuna ljudi godišnje doživi beskućništvo. Kada govorimo o Republici Hrvatskoj broj beskućnika (Družić Ljubotina i sur., 2016.) se službeno procjenjuje između 500 i nekoliko tisuća, ali stvaran broj i dalje je nepoznat. Hrvatska mreža za beskućnike u svom izvješću o radu za 2021. godinu iznosi da postoji namanje 2 000 apsolutnih beskućnika odnosno onih koji su bez krova nad glavom i najmanje 10 000 relativnih beskućnika odnosno onih koji nemaju osigurane osnovne standarde zdravlja i sigurnosti u svom domu (Hrvatska mreža za beskućnike, 2022.a). Istraživanje Družić Ljubotina i sur. (2016.) je pokazalo da su, što se tiče sociodemografskih obilježja, daleko više zastupljeni muškarci pri čemu ih je na smještaju bilo oko 80%. Nadalje, u istom istraživanju se pokazalo da je prosječna dob beskućnika 51,4 godina pri čemu ih je, očekivano, najviše iz grada Zagreba, ali važno je istaknuti da je skoro 17% sudionika na ovo pitanje odgovorilo “nešto drugo” što ukazuje na osobe koje nemaju regulirano prebivalište/boravište u Republici Hrvatskoj. S obzirom na stupanj obrazovanja, najveći udio sudionika ima srednje strukovno obrazovanje i to najviše zanatskog zanimanja odnosno trogodišnje srednje škole (63,6%). Što se tiče bračnog statusa najviše je onih koji nisu u braku i to gotovo 43% onih koji nikad nisu ni bili u braku, a 41,3% ih je razvedeno (Družić Ljubotina i sur., 2016.).

2.3. Uzroci beskućništva

Okolina često ima diskriminirajuće stavove prema beskućnicima i smatra ih manje sposobnima, vide ih kao „alkoholičare“ i „problematične članove društva“ (Hihlik, 2017.). Europska komisija navodi da postoji četiri uzorka beskućništva, a to su: strukturalni uzroci (npr. ekonomski procesi kao što su siromaštvo i nezaposlenost), institucionalni uzroci (npr. nedostatak odgovarajućih usluga i život u instituciji), uzroci vezani uz međuljudske odnose (npr. obiteljsko nasilje ili razvod) i osobni uzroci odnosno individualna obilježja (npr. problemi mentalnog i tjelesnog zdravlja, ovisnosti) (Družić Ljubotina, 2012.; Družić Ljubotina i sur. 2016.).

Razna međunarodna istraživanja pokazuju da su najčešći rizici, a posljedično i uzroci beskućništva, dugotrajno siromaštvo, dugotrajna nezaposlenost, samohrano roditeljstvo, nizak stupanj obrazovanja, ovisnosti, narušeno mentalno i tjelesno

zdravlje, slaba socijalna mreža, izdržavanje zatvorske kazne, gubitak mjesta za stanovanje, itd. (Hill i Stamey, 1990.; Koegel, Burnam i Baumohl, 1996.; Main, 1998.; Anderson i Christian, 2003.; Fitzpatrick, 2005.; Parsell i Parsell, 2012.; Somerville, 2013.; Kostianen, 2015., sve prema Družić Ljubotina i sur., 2016.). U istraživanju Družić Ljubotina i sur. (2016.) sudionici navode kao razloge vlastitog beskućništva strukturalne uzroke, na prvom mjestu to je gubitak posla zatim dugotrajna nezaposlenost, nedovoljna pomoć i podrška od društva i financijski problemi. Nakon tih uzroka slijedi narušeno tjelesno zdravlje te narušeni obiteljski odnosi i nedovoljna obiteljska podrška (Družić Ljubotina i sur., 2016.). U istom tom istraživanju došli su i do zaključka da je vidljiva razlika u percepciji uzroka beskućništva između osoba koje su samo jednom bile u beskućništvu i onih koji su u tom statusu bili višekratno ili su u tom statusu dugotrajno. Naime oni koji su bili jednom u beskućništvu kao uzroke navode financijske probleme, smrt supružnika i ovisnost o drogama. S druge strane osobe u dugotrajnom beskućništvu ili one koje su više puta se našle u tom statusu navode kako je uzrok narušeno zdravlje, zlostavljanje te nedovoljna pomoć društva (Družić Ljubotina i sur., 2016.).

3. PRAVA BESKUĆNIKA U SUSTAVU SOCIJALNE SKRBI

Ustav Republike Hrvatske navodi da je Republika Hrvatska socijalna država (Ustav Republike Hrvatske, NN 05/2014). Socijalna država prema Puljizu (2000.) je država u kojoj su uređeni sustavi socijalne sigurnosti i koja kontrolira socijalne procese. Zaštita socijalnih prava postala je jedna od glavnih zadaća i ciljeva društveno-političkog sustava socijalne države (Puljiz, 2000.). Zaštita socijalnih prava se osigurava samom socijalnom zaštitom koja je usmjerena na najranjivije skupine koje su pogođene strukturalnim razlozima, krizama ili životnim teškoćama, a svoje potrebe ne mogu zadovoljiti putem rada i prava koja iz njega proizlaze. Tu uključujemo sve one mjere i programe kojima se žele zaštititi ranjive skupine (Šućur, 2003.). Kako je prije navedeno, beskućnici spadaju u ranjivu skupinu te su pod zaštitom države, tako i u Zakonu o socijalnoj skrbi stoji da je socijalna skrb organizirana djelatnost od javnog interesa čiji je cilj pružanje pomoći socijalno ugroženima (NN 46/2022). Nadalje, u istom zakonu su navedene mjere pomoći i

zaštite koje štite beskućnika. Prve mjere pomoći i zaštite su naknade u sustavu socijalne skrbi kojima beskućnik kao korisnik socijalne skrbi ima pravo na zajamčenu minimalnu naknadu i jednokratnu novčanu pomoć. Zajamčena minimalna naknada se priznaje samcu ili kućanstvu koje nema dovoljno sredstva za podmirenje osnovnih životnih potreba. Zakon je propisao određene uvjete koje samac ili kućanstvo mora zadovoljiti kako bi mogao ostvariti pravo na ovu novčanu naknadu. Neki od tih uvjeta su sljedeći: da ne mogu osigurati prihode iz drugih izvora, nisu obveznici uzdržavanja, nemaju u vlasništvu nekretninu osim one u kojoj stanuju ili poslovni prostor, itd. Sve do promjena u Zakonu koje su nastupile na snagu u veljači 2022. godine, jedan od uvjeta je bio da korisnik prihvatilišta ne može primati zajamčenu minimalnu naknadu. Stupanjem na snagu novog Zakona o socijalnoj skrbi korisnici prihvatilišta imaju pravo na 50% iznosa zajamčene naknade, što u ovom trenutku iznosi 500 kuna (Zakon o socijalnoj skrbi, NN 18/22, 46/22). Nadalje, beskućnik ima pravo i na jednokratnu naknadu za podmirenje izvanrednih životnih okolnosti koje nije u mogućnosti podmiriti. Posebno se ističe da se jednokratna novčana naknada može dati i korisniku smještaja u kriznim situacijama radi naknade troškova prijevoza u mjesto prebivališta ili za odlazak vlastitoj obitelji te također korisniku usluge smještaja ili organiziranog stanovanja za potrebe koje ne mogu biti zadovoljene od strane pružatelja smještaja (Zakon o socijalnoj skrbi, NN, 46/2022). Osim novčanih davanja Zakon o socijalnoj skrbi (NN 46/2022) predviđa i usluge na koje beskućnik ima pravo. Boravak, organizirano stanovanje, smještaj i usluga smještaja u kriznim situacijama su od početka usluge na koje osoba koja se nađe u beskućništvu ima pravo. Organizirano stanovanje i smještaj podrazumijevaju osiguravanje krova nad glavom osobama u potrebi, dok je usluga boravka za osobe koje nisu na smještaju. Nadalje, u Zakonu o socijalnoj skrbi (NN, 46/2022) istaknuto je da su veliki gradovi i gradovi sjedišta županija dužni u svom proračunu osigurati sredstva za pružanje usluge smještaja u prihvatilišta ili prenoćišta za beskućnike, ali i uslugu prehrane u pučkim kuhinjama.

Reforma Zakona o socijalnoj skrbi donijela je povećanje osnovice zajamčene minimalne naknade, veće naknade za osobne potrebe korisnika smještaja i uslugu socijalnog mentorstva. Zakon definira da je *“Socijalno mentorstvo usluga kojom se dugotrajno nezaposlenoj osobi koja je korisnik zajamčene minimalne naknade,*

djetetu korisniku zajamčene minimalne naknade, osobi s invaliditetom, korisniku kojem prestaje pravo na uslugu smještaja ili organiziranog stanovanja, korisniku koji je žrtva trgovanja ljudima te korisniku nakon izvršenja kazne zatvora pruža stručna pomoć usmjerena jačanju njegovih snaga i sposobnosti za uspješnije rješavanje nepovoljnih životnih prilika i bolju integraciju u zajednicu u kojoj živi.” (NN 46/2022, čl. 85. st.19). Nadalje, isti zakon navodi da se usluga socijalnog mentorstva može odobriti i drugim osobama koje su u riziku od socijalne isključenosti. S obzirom na sve navedeno možemo zaključiti da će usluge socijalnog mentorstva koristiti i beskućnici jer su upravo oni skupina koja je već socijalno isključena ili je u riziku da to postane te su dugotrajno nezaposlene, a samim time i često korisnici zajamčene minimalne naknade.

Međutim, da bi netko mogao biti korisnikom prihvatilišta, gradske pučke kuhinje ili smješten u organiziranom stanovanju potrebno je da socijalni radnik ispuni zahtjev u nadležnom Centru za socijalnu skrb, tzv. uputnicu. Uputnica se izdaje na temelju individualnog plana promjene i potreba korisnika te uz suglasnost korisnika (Zakon o socijalnoj skrbi, NN 49/2022). Problem leži u tome što beskućnici često nemaju osobne dokumente potrebne za ostvarenje svojih prava (Šoštarić, 2013.). Određeni broj beskućnika zbog neriješene dokumentacije koriste samo usluge koje nisu povezane sa sustavom socijalne skrbi. Pomoću dokumentacije mogu ostvariti i neka prava od kojih bi imali dugoročnu korist, kao što su rješavanje statusa invaliditeta ili prava na mirovinu (Karačić, 2012.). Država je omogućila beskućniku da prebivalište prijavi na adresi prihvatilišta u kojem boravi ili Centru za socijalnu skrb ako nije nigdje na smještaju. Zakon o prebivalištu (NN 144/2012) u članku 6. navodi: *“Osobi koja nema mjesto i adresu stanovanja niti sredstva kojima bi mogla namiriti potrebu stanovanja (beskućnik) nadležno tijelo će rješenjem utvrditi prebivalište na adresi ustanove ili drugog pružatelja usluge smještaja. Ako beskućnik ne koristi usluge smještaja u ustanovi dužan je nadležnom tijelu prijaviti adresu za kontakt, koja može biti kod fizičke ili pravne osobe uz njihovu suglasnost.”*. Ova odluka zakonodavca otvorila je mogućnost beskućnicima da riješe svoju dokumentaciju i na taj način si prošire mogućnosti za izlazak iz beskućništva. Sve usluge i prava koja omogućava država ponekad nisu dovoljna jer ovu skupinu često obilježavaju osjećaji frustracija i napuštenosti, isključenosti i izolacije, potpuno nepovjerenje u institucije i sustav

socijalne skrbi (Družić Ljubotina, 2012.). Tome doprinosi činjenica da su većina beskućnika nedobrovoljni korisnici koji izbjegavaju tretman i nisu spremni na promjenu. Nepovjerenje prema institucijama proizlazi iz prethodnih iskustava koji su bili puni zapreka u ostvarivanju prava (Družić Ljubotina, 2012.). No, nepovjerenje nije jedini razlog, već mnogi od njih se nisu spremni suočiti s osobnim slabostima ili uzrokom njihovog beskućništva (razne ovisnosti, obiteljski problem, nebriga prema vlastitom zdravlju, sukob sa zakonom...) (Karačić, 2012.). Nadalje, razlog izbjegavanja obraćanja institucijama leži i u tome što taj pothvat zahtijeva poštivanje i prihvaćanje procedure, a to je ono što beskućnici ponekad ne prihvaćaju (Bakula-Andelić i Šostar, 2006.).

4. KOMBINIRANA SOCIJALNA POLITIKA PREMA BESKUĆNICIMA

Rad centra za socijalnu skrb i državnih ustanova uglavnom se svodi na interventnu reakciju odnosno na osiguranje nužne pomoći i to najčešće pružanjem novčane pomoći i smještaj beskućnika u prenoćište ili prihvatilište (Družić Ljubotina i sur., 2016.). Iz tog razloga vidljivo je da nisu sva područja potreba pokrivena, stoga je multidisciplinarni pristup koji uzima u obzir sve kategorije beskućništva adekvatan odabir za donošenje politika za ovu ranjivu skupinu (Kostelić i Peruško 2021.). Država je često prevelik i spor sustav koji ne može dovoljno brzo odgovoriti na neke potrebe i upravo se iz tog razloga sve više uključuju neprofitne organizacije i organizacije civilnog društva.

Pojam kombinirane socijalne politike (*eng. welfare mix*) podrazumijeva sustav u kojem vlada, lokalne vlasti, organizacije civilnog društva, profitni i neprofitni sektor te drugi dionici djeluju na mjestu ranijeg isključivog položaja države. Vlast koja se oslanja na kombiniranu socijalnu politiku prepoznaje organizacije civilnog društva te s njima surađuje u procesu pripreme i donošenja odluka i provedbe socijalnih programa (Bežovan i sur., 2016.).

Civilno društvo se može definirati kao prostor između obitelji, države i tržišta gdje se ljudi udružuju radi promicanja zajedničkih interesa (Zrinščak i Bežovan, 2007.). Ghaus-Pasha (2005.) u svom radu sumira različite definicije organizacija civilnog društva i iznosi ključne karakteristike kao što su odvojenost od države i tržišta, formirane su od ljudi koji imaju zajedničke potrebe, interese i vrijednosti te je njihov razvoj temeljno autonomni proces koji se ne može lako kontrolirati izvana.

Prema Europskom gospodarskom i socijalnom odboru organizacija civilnoga društva uključuje cijeli niz organizacija odnosno socijalne partnere i organizacije koje okupljaju pojedince oko zajedničkih interesa. Zajednički interes može biti zaštita okoliša, ljudskih prava, prava potrošača, obrazovnih organizacija ili organizacije utemeljene u zajednici, poput organizacija za mlade, organizacija za zaštitu i promicanje obitelji i drugih organizacija čiji članovi sudjeluju u životu lokalne zajednice te naposljetku navodi i vjerske zajednice (Nacionalna strategija stvaranja poticajnog okruženja za razvoj civilnoga društva, 2017.). Organizacije civilnog društva se pojavljuju kao zaklade, udruge, fundacije, ustanove, mjesni odbori i sl. (Gradska razvojna agencija Slatine, 2022.).

Razvoj demokracije, a samim time i socijalne države nije samo pitanje političkih stranaka i izbornih zakona, nego i snažnog civilnog društva, odnosno što aktivniji građani organizirani u osiguravanju posebnih i skupnih interesa (Nacionalna strategija stvaranja poticajnog okruženja za razvoj civilnoga društva, 2017.). Kako je navedeno na početku ovog poglavlja, Republika Hrvatska je demokratska i socijalna država i upravo potičući organizacije civilnog društva ona osigurava da cjelokupno društvo postane socijalno osjetljivo i pravedno (Nacionalna strategija stvaranja poticajnog okruženja za razvoj civilnoga društva, 2017.).

Republika Hrvatska svoju ulogu u razvoju civilnog društva ostvaruje kroz tri temeljne institucionalne podrške i to zahvaljujući radu: Ureda za udruge Vlade Republike Hrvatske, Savjeta za razvoj civilnoga društva te Nacionalne zaklade za razvoj civilnoga društva. No, uz to su uključena sva tijela državne uprave odnosno uredi Vlade, javne institucije i jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave (Nacionalna strategija stvaranja poticajnog okruženja za razvoj civilnoga društva,

2017.). Kao primjer podrške može se navesti i Strategija borbe protiv siromaštva i socijalne isključenosti (2014.-2020.) u kojoj je navedeno da su beskućnici najsiromašnija skupina stanovništva te su u strategiji sadržane i mjere za unapređenje položaja beskućnika. Ministarstvo nadležno za socijalnu skrb svake godine financijski podupire rad organizacija civilnog društva koje provode projekte usmjerene ostvarivanju pomoći i reintegracije beskućnika u društvo (Ministarstvo rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike, 2022.).

Kao što je ranije navedeno udruge koje se bave beskućnicima možemo podijeliti na svjetovne nevladine organizacije i vjerske organizacije (Zubčić, 2018.). Obje vrste organizacija pružaju usluge smještaja, prehrane i različite druge socijalne usluge poput pravne i zdravstvene pomoći i pomoći u traženju posla te time čine tzv. kombiniranu socijalnu politiku.

5. ORGANIZACIJE CIVILNOG DRUŠTVA KOJE PRUŽAJU POMOĆ I PODRŠKU BESKUĆNICIMA NA PODRUČJU GRADA ZAGREBA

Kako je prije napomenuto država ne uspijeva zadovoljiti sve potrebe prema beskućnicima i s obzirom na to različite organizacije izvan državnih ustanova pokušavaju odgovoriti na nezadovoljene potrebe ovih korisnika (Družić Ljubotina i sur., 2016.). U nastavku slijedi kratki prikaz organizacija civilnog društva koje djeluju na području grada Zagreba.

1. Hrvatska mreža za beskućnike

Hrvatska mreža za beskućnike djeluje na nacionalnoj i međunarodnoj razini. Osnovana je s ciljem unapređenja skrbi i ostalim socijalno isključenim skupinama. Kao ciljeve svog djelovanja ističe: okupljanje i povezivanje svih pravnih i fizičkih osoba zainteresiranih za rad na unapređenju skrbi o beskućnicima, promicanje prava beskućnika te kontinuirano i sustavno djelovanje radi uspostave trajnog foruma za zagovaranje prava beskućnika (Hrvatska mreža za beskućnike, 2022.b).

Nakon višegodišnjeg neformalnog funkcioniranja, predstavnici sedam organizacija (Udruga Most iz Splita, Gradsko društvo Crvenog križa Zagreb, Franjevački svjetovni red Trsat iz Rijeke, Udruga Milosrđe iz Rijeke, Udruga Novi put iz Varaždina, Gradsko društvo Crvenog križa Pula, Zaklada Eko S.O.S. iz Zagreba) formalizirale su Hrvatsku mrežu za beskućnike kao nacionalnu, nevladinu organizaciju udruženih pravnih osoba koje skrbe o beskućnicima i sličnim socijalno isključenim skupinama te fizičkih osoba koje doprinose skrbi ove ranjive skupine (Hrvatska mreža za beskućnike, 2022.b). Svoj zajednički rad osim nacionalnih susreta ostvaruju i kroz suradnju na projektu Hrvatske nogometne reprezentacije beskućnika. Svakodnevni rad se ostvaruje i kroz podržavanje pojedinačnih manifestacija drugih organizacija (Hrvatska mreža za beskućnike, 2022.b). Hrvatska mreža za beskućnike također ima i Centar za pomoć i podršku beskućnicima i osobama u riziku od beskućništva. Centar za pomoć i podršku je osnovan 2017. godine uz financijsku potporu Ministarstva rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike i partnerstvo Centra za socijalnu skrb Zagreb. Beskućnik u ovom centru može dobiti brojne usluge informiranja, pomoći u ostvarivanju prava iz sustava socijalne skrbi, zdravstva i mirovinskog osiguranja, savjetovanja i psihosocijalne podrške, pomoći i podrške u zapošljavanju, pomoć u ostvarivanju privremenog ili stalnog smještaja te druge usluge (Hrvatska mreža za beskućnike, 2022.b). Hrvatska mreža za beskućnike u kojoj su okupljene gotovo sve organizacije civilnog društva koje se bave beskućništvom je ključna u zagovaranju politika unaprjeđenja politika prema beskućnicima i nije ograničena na djelovanje samo unutar Zagreba iako je njezino sjedište u našem glavnom gradu.

2. Ceraneo

Ceraneo je organizacija koja se bavi analizom problema u području socijalne politike potičući inovativne pristupe u njihovom rješavanju, te zagovara značajniju ulogu civilnog društva (Ceraneo, 2022.). Djeluju na različitim područjima kao što su razvoj civilnog društva, kombinirana socijalna politika, praćenje socijalnih pokazatelja i modernizacija socijalne politike, socijalne inovacije i stambena politika i beskućništvo itd. Organizacija je izdala i publikacije i istraživačke radove koji se bave pitanjem beskućnika, neki od njih su: “Zapošljavanje beskućnika”, “Socijalna

slika Grada Zagreba”, „Ključni trendovi u području beskućništva u Hrvatskoj”, „Evaluacija programa skrbi o beskućnicima”, „Prevenција beskućništva u kontekstu deložacija” te „Kako do posla za beskućnike?” (Ceraneo, 2022.).

Ceraneo je također svojim radom kroz niz različitih projekata doprinio u radu s beskućnicima. Jedan od posljednjih projekata je „Inovativan model socijalnog uključivanja beskućnika, osnaživanja stručnjaka i jačanja kapaciteta Hrvatske mreže za beskućnike” u suradnji s Hrvatskom mrežom za beskućnike koji je realiziran kroz radionice psihosocijalne podrške beskućnicima i radionice podrške za pronalazak posla (Ceraneo, 2022.).

3. Humanitarna udruga Fajter

Humanitarna udruga „Fajter“ osnovana je 2014. godine od strane Mile Mrvalja koji je bio nekadašnji zagrebački beskućnik i njegove suradnice Antonelle Šantek. Vizija udruge je unaprijediti društveni položaj i institucionalni okvir u kojem se nalaze beskućnici putem raznih društvenih akcija i projekata. Svrha udruge je aktivni rad i pomaganje na poboljšanju života i društvenog položaja beskućnika. Svrhu ostvaruju kroz pružanje novčanih prihoda i pomoći za beskućnike i potrebite. Nadalje, udruga je svoju svrhu ostvarila i izdavanjem časopisa "Ulični Fajteri" koji prodaju beskućnici na području grada Zagreba, a polovica svote od cijene časopisa ostaje njima dok se ostali dio ulaže u tisak sljedećeg broja. Ova udruga se bavi i raznim projektima u suradnji sa širom društvenom zajednicom i nevladinim organizacijama. Naglasak svog djelovanja stavljaju na informiranje o pravima beskućnika i aktivnom zagovaranju za ovu ranjivu skupinu (Humanitarna udruga Fajter, 2022.). Udruga u suradnji s udrugom „Brodoto” pokrenula je projekt „Nevidljivi Zagreb”. Nevidljivi Zagreb (eng. *Invisible Zagreb*) je edukacijska tura koja govori o problemu beskućništva i života u ekstremnom siromaštvu u Hrvatskoj. Turu vode bivši i trenutni beskućnici koji otkrivaju mjesta gdje se skupljaju i spavaju i na taj način prikazuju drugu stranu poznatih zagrebačkih lokacija. Temelji se na dobrovoljnim donacijama, a svaka donacija usmjerena je prema poboljšanju životnih uvjeta beskućnika (Brodoto, 2022.).

4. Udruga Pet plus

Udruga Pet plus kao svoju misiju ističe činiti promjene u društvu kroz aktivno djelovanje u razvoju civilnog društva te proaktivnim sudjelovanjem s mjerljivim rezultatima u raznim segmentima pružati pomoć osobama u nepovoljnim životnim situacijama. Upravo su beskućnici skupina osoba koja je u nepovoljnim životnim okolnostima, a udruga je prepoznala tu potrebu i kroz različite načine rehabilitacije, resocijalizacije i edukacije nastoji ostvariti svoju misiju (Udruga Pet plus, 2022.). Ostvarenje njihovog rada možemo vidjeti kroz primjer sudjelovanja u nacionalnom projektu imenom "I ti imaš dom" koji je financiran od strane Ministarstva rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike u vremenskom razdoblju od 01.09.2021. do 31.08.2022. Opći cilj projekta je povećanje socijalne uključenosti i integracije beskućnika u život zajednice kroz razvoj sustava potpore i zbrinjavanje socijalno osjetljivih skupina, razvoj specifičnih vještina za aktivno uključivanje na tržište rada i senzibiliziranje javnosti za potrebe beskućnika (Udruga Pet plus, 2022.).

5. Udruga Dom nade

Dom nade je udruga za beskućnike i druge socijalno marginalizirane skupine društva osnovana 2012. godine. Ciljevi udruge su socio-humanitarno i karitativno djelovanje s posebnim naglaskom na problemu socijalne isključenosti i beskućništva, siromaštva te cjeloživotnog učenja, razvoj volonterizma i socijalnog poduzetništva. Svoje djelovanje ostvaruje najviše kroz rad dnevnog boravaka koji je glavni projekt udruge (Udruga Dom nade, 2022.). Sadržaj i raspored aktivnosti dnevnog boravka određuju korisnici i voditelji tih aktivnosti. Prvenstveno se pruža mogućnost druženja i razgovora uz okrjepu. Nadalje, omogućuje se korisnicima da obave osobnu higijenu kroz mogućnost tuširanja i pranja rublja te šišanja i brijanja, zatim održavanje radno-okupacijskih aktivnosti, pomoć pri traženju posla, pomoć pri pisanju dopisa, kreativne i kulturno-zabavne radionice, informatičko opismenjavanje, edukacija o socijalnom poduzetništvu i neizostavna stručna podrška koja podrazumijeva rad socijalnog radnika, psihologa, ekonomista, liječnika i drugih (Udruga Dom nade, 2022.).

6. Udruga Od srca do srca

Udrugu "Od srca do srca" osnovala je Vesna Ribarić u Zagrebu. Udruga skuplja razne potrepštine kao što su odjeća i obuća, hrana i higijenske potrepštine. Osnivateljica i članovi udruge te razni volonteri petkom navečer obilaze beskućnike na Glavnom kolodvoru i dijele potrepštine. Međutim ističu kako im je važnije i razgovarati s njima, slušati njihove probleme i pružiti podršku. Upravo je glavna želja osnivateljice, ali i svrha udruge senzibilizirati javnost za problem beskućništva. 2018. godine osnovana je i Facebook grupa pod nazivom "Od srca do srca za zagrebačke beskućnike i socijalno ugrožene" putem koje dolaze do novih volontera i donacija (Horvat, 2022.).

7. Humanitarna udruga Savao

Udruga Savao je humanitarna udruga koja pomaže marginaliziranim članovima društva, a naročito beskućnicima i izrazito siromašnim obiteljima (Šavorić, 2022.). Osnovali su je 29. lipnja 2017. volonteri iz pučke kuhinje Misionarki ljubavi u Zagrebu. Svoj rad ostvaruju kroz tri aktivnosti. Prva i najznačajnija aktivnost je putujuća pučka kuhinja koja omogućuju obroke, higijenske potrepštine i odjeću i obuću beskućnicima, a osobito u noćnim satima na području Glavnog željezničkog kolodvora u Zagrebu. Na kolodvoru i okolici se susreću s potrebitima te uz podjelu potrepština ističu važnost druženja i razgovora s njima (Humanitarna udruga Savao, 2022.). Druga je pomoć obiteljima koju članovi i volonteri ostvaruju tako da obiteljima pomažu priskrbiti osnovne potrepštine za život. Posljednja aktivnost je projekt rehabilitacijske kuće što znači da imaju u planu osnovati rehabilitacijsku kuću za beskućnike, koja bi bila samoodrživa zahvaljujući poljoprivrednom zemljištu od čega bi se kuća „prehranjivala“ (Humanitarna udruga Savao, 2022.).

8. Gradsko društvo Crvenog križa Zagreb

Hrvatski Crveni križ je prema pravnom ustroju udruga. Ona je nacionalno društvo Crvenog križa koje nepristrano djeluje na teritoriju Republike Hrvatske, a u svrhu promicanja i ostvarivanja humanitarnih ciljeva i programa od opće koristi. Djeluju na

raznim područjima pa tako i na području socijalne skrbi. U sustavu Hrvatskog Crvenog križa djeluje 131 županijsko, gradsko i općinsko društvo Crvenoga križa. Na području grada Zagreba djeluje Gradsko društvo Crvenog križa Zagreb (Hrvatski Crveni križ, 2022.).

Važan projekt za beskućnike grada Zagreba zasigurno je najveće prihvatilište za beskućnike u Hrvatskoj unutar kojega djeluje i stambena zajednica za beskućnike. Prihvatilište se nalazi u Velikoj Kosnici, a ukupni smještajni kapacitet je 168 kreveta (56 soba s tri kreveta). Uz sobe u Prihvatilištu se nalazi se portirnica, skladišni prostor i praonica. Prihvatilište osim mogućnosti noćenja pruža i druge usluge, odnosno cjelodnevni boravak, prehranu (doručak, ručak i večera), higijenu i njegu, osnovnu zdravstvenu zaštitu, usluge vezane za slobodno vrijeme i radnu okupaciju (informatičke i likovne radionice), organizirane sportske aktivnosti (nogomet, šah). Nadalje, pružaju se usluge od strane stručnjaka kao što su socijalni radnik, psiholog i medicinske sestre (Crveni križ Zagreb, 2022.).

6. ZAKLJUČAK

Problem beskućništva u Republici Hrvatskoj nije brojčano velik i raširen, ali se radi o iznimno složenom i teškom socijalnom problemu kojim su obuhvaćene osobe za kojim možemo reći da se ubrajaju su najmarginaliziraniji dio nekog društva. S obzirom da je to problem koji je Hrvatska tek nedavno, ali na sustavnoj razini nedovoljno, osvijestila još uvijek nema jedinstvene politike kojom bi se na široj razini unaprijedio položaj ove ranjive socijalne skupine. Hrvatska je socijalna država te je time dužna pomoći najugroženijim pripadnicima njenog stanovništva što sustav socijalne skrbi najčešće osigurava pružanjem novčane pomoći uslugama smještaja za beskućnike (Družić Ljubotina i sur., 2016.).

S obzirom na to da je država spor i veliki aparat koji često nema kapaciteta pravovremeno odgovoriti i na druge potrebe ugroženog stanovništva, u toj „praznini“ uključuju se i razne organizacije civilnog društva. Država ovim putem ostvaruje svoju demokratičnost potičući organizacije civilnog društva da djeluju na području na kojem ona ne uspijeva. Samim time potiče da cjelokupno društvo

postane socijalno osjetljivo i pravedno (Nacionalna strategija stvaranja poticajnog okruženja za razvoj civilnoga društva, 2017.). Kombinirana socijalna politika je stoga način putem kojeg država i organizacije civilnog društva surađuju u podršci ranjivoj skupini kao što su beskućnici pri čemu organizacije civilnog društva brže i adekvatnije odgovaraju na njihove potrebe. Zahvaljujući organizacijama civilnog društva oni najskrivljeniji pripadnici ove ranjive skupine mogu dobiti određene usluge koje im omogućuju osnovnu egzistenciju, ali i odgovaraju na neke druge potrebe. Ono što je ključna prednost kod organizacija civilnog društva jest što neke od njih promptno odgovaraju na potrebe ranjivih skupina korisnika. Otvorene su prihvaćanju svake osobe u potrebi neovisno o dokumentaciji i statusu kojeg osoba nosi. Tako u Zagrebu beskućnik koji nije na smještaju može dobiti uslugu dnevnog boravka, održavati svoju higijenu, potražiti pomoć i informacije za ostvarenje svojih prava, dobiti hranu, odjeću i obuću, zaraditi kroz prodaju časopisa i biti socijalno uključen. Naposljetku, kroz rad organizacija civilnog društva na području grada Zagreba osvješćuje se i stanovništvo u zagovaranju prava ove ranjive skupine. Kroz sve navedeno vidljivo je da je glavna uloga organizacija civilnog društva u radu s beskućnicima pružiti što više usluga, pomoći i podrške kako bi se osobi očuvalo dostojanstvo i naposljetku otvorila mogućnost za resocijalizaciju i povratak u društvo te preuzimanje brige o vlastitoj egzistenciji.

LITERATURA:

1. Bakula-Anđelić, M., i Šostar, Z. (2006). Beskućnici Grada Zagreba. *Revija za socijalnu politiku*, 13(3), 399-403.
2. Bežovan, G., Matančević, J., i Baturina, D. (2016). Socijalne inovacije kao doprinos jačanju socijalne kohezije i ublažavanju socijalne krize u europskim urbanim socijalnim programima. *Revija za socijalnu politiku*, 23(1), 61-80.
3. Brodoto (2022). *Invisible Zagreb*. Posjećeno 18.06.2022. na mrežnoj stranici Brodoto: <https://www.brodoto.com/collections/invisible-zagreb>

4. Busch-Geertsema, V. (2010). Defining and measuring homelessness. *Homelessness Research in Europe: Festschrift for Bill Edgar and Joe Doherty*, 19-39.
5. Ceraneo (2022). *O nama*. Posjećeno 18.06 2022. na mrežnoj stranici Ceraneo: <https://ceraneo.hr/o-nama/>
6. Crveni Križ Zagreb, (2022). *Prihvatilište*. Posjećeno 30.06.2022. na mrežnoj stranici; <http://ckz-prihvatiliste.com/>
7. Družić Ljubotina, O. (ur). (2012). *Beskućništvo: pogled iz različitih perspektiva*. Zagreb: Gradski ured za socijalnu zaštitu i osobe s invaliditetom
8. Družić Ljubotina, O., Kletečki Radović, M., i Ogresta, J. (2016). *Slika podrške beskućnicima u Hrvatskoj*. Zagreb: Gradski ured za socijalnu zaštitu i osobe s invaliditetom.
9. Ghaus-Pasha, A. (2005). Role of civil society organizations in governance. *Kertas Persidangan 6th Global Forum on Reinventing Government Towards Participatory and Transparent Governance. Seoul* (pp. 24-27). Preuzeto sa: <https://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.128.6443&rep=rep1&type=pdf>
10. Gradska razvojna agencija Slatine (2022)., *Organizacije civilnog društva*. Posjećeno 30.06.2022. na mrežnoj stranici: <https://www.gras.com.hr/organizacije-civilnog-drustva/>
11. Hermans, K., i Pleace, N. (2020). Counting all homelessness in Europe: The case for ending separate enumeration of 'hidden homelessness'. *European Journal of Homelessness*, 14(3), 35-62.
12. Hihlik, I. (2017). *Usporedba iskustava beskućnika u Zagrebu i Osijeku*. Diplomski rad. Zagreb: Filozofski fakultet.
13. Horvat L. (2022), *Udruga od srca do srca, 24 sata*, posjećeno 28.06.2022. na mrežnoj stranici: <https://www.24sata.hr/news/vesna-je-osnovala-udrugu-i-brine-o-beskucnicima-svaku-vecer-im-nosim-jelo-pricamo-817365>

14. Hrvatski Crveni križ (2022). *Tko smo*. Posjećeno 30.06.2022. na mrežnoj stranici Hrvatskog Crvenog križa: <https://www.hck.hr/tko-smo/13>
15. Hrvatska mreža za beskućnike (2022.a). *Izješće o radu za 2021.*. Posjećeno 25.08.2022. na mrežnoj stranici Hrvatske mreže za beskućnike: <https://beskucnici.info/wp-content/uploads/2022/01/Izvj%C5%A1%C4%87e-o-radu-za-2021..pdf>
16. Hrvatska mreža za beskućnike (2022.b). *O nama*. Posjećeno 30.06.2022. na mrežnoj stranici Hrvatske mreže za beskućnike: <https://beskucnici.info/o-nama/>
17. Humanitarna udruga Fajter (2022). Posjećeno 18.06.2022. na mrežnoj stranici Facebook: https://www.facebook.com/udrugafajter/about/?ref=page_internal
18. Humanitarna udruga Savao (2022). *Home*. Posjećeno 29.06.2022. na mrežnoj stranici Humanitarne udruge Savao: <https://hu-savao.weebly.com/>
19. Karačić, Š. (2012). Uloga centara za socijalnu skrb u zbrinjavanju beskućnika. U: Družić Ljubotina, O. (ur). *Beskućništvo: Pogled iz različitih perspektiva*, 67-76.
20. Katović, I. (2020). Mentalno zdravlje beskućnika. *Psychē*, 3, 46-57.
21. Kostelić, K., i Peruško, E. (2021). Skupine čimbenika i njihov utjecaj na važne životne odluke: Beskućnici u Puli. *Ljetopis socijalnog rada*, 28(1), 273-299.
22. Ministarstvo rada, mirovinskog sustava, obitelji i socijalne politike (2022). *Istaknute teme*. Posjećeno 29.06.2022. na mrežnoj stranici Ministarstva rada, mirovinskog sustava, obitelji i socijalne politike: <https://mrosp.gov.hr/istaknute-teme/obitelj-i-socijalna-politika/socijalna-politika-11977/beskucnici-osobe-s-problemima-ovisnosti-zrtve-trgovanja-ljudima-osobe-pod-medjunarodnom-zastitom-12001/beskucnici-12002/12002>

23. *Nacionalna strategija stvaranja poticajnog okruženja za razvoj civilnoga društva od 2017. do 2021. godine (2017)*. Zagreb: Ured Vlade Republike Hrvatske za udruge preuzeto 20.06.2022. sa <https://esavjetovanja.gov.hr/ECon/MainScreen?entityId=5697>
24. Od Srca do Srca za zagrebačke beskućnike i socijalno ugrožene građane, posjećeno na mežnoj starnici Facebook 22.06.2022. na mrežnoj stranici <https://www.facebook.com/groups/409093370952384/about>
25. Puljiz, V. (2000). Socijalna država, decentralizacija, socijalna pomoć. *Hrvatska i komparativna javna uprava: časopis za teoriju i praksu javne uprave*, 2(2), 189-221.
26. Šavorić (2022). *Novosti*. Posjećeno 29.06.2022. na mrežnoj stranici Šavorić: <https://www.savoric.com/novosti/savoric-partners-supported-homeless-people-and-the-work-of-association-savao/>.
27. Šikić-Mićanović, L., Sakić, S., i Stelko, S. (2020). Kvaliteta usluga za beskućnike: prikaz trenutnog stanja i izazova u Hrvatskoj. *Revija za socijalnu politiku*, 27(3), 233-247.
28. Šoštarić, M. (2013). Homelessness in the Republic of Croatia: A review of the social welfare system for homeless people. *European Journal of Homelessness*, 7(2), 287.-300.
29. Šućur, Z. (2003). Razvoj socijalne pomoći i socijalne skrbi u Hrvatskoj nakon Drugoga svjetskog rata, *Revija za socijalnu politiku* 10 (1), 1-22.
30. Tipple, G., i Speak, S. (2005). Definitions of homelessness in developing countries. *Habitat International*, 29(2), 337-352.
31. Udruga Dom nade (2022). *O nama*. Posjećeno 21.06.2022. na mrežnoj stranici Udruge Dom nade: <https://domnade.wordpress.com/about/>
32. Udruga Pet plus (2022). *Misija i vizija*. Posjećeno 20.06.2022. na mrežnoj stranici Udruge Petplus: <https://petplus.hr/o-nama/misija-i-vizija/>

33. Ustav Republike Hrvatske, NN 05/2014.
34. Zakon o prebivalištu, NN 144/2012.
35. Zakon o socijalnoj skrbi, NN 46/2022.
36. Zólyomi, E., Fuchs, M., Simmons, C., Geyer, L., Sandu, V., Rodrigues, R., & Birtha, M., (2019). *A holistic approach to measuring homelessness based on practices of ten EU countries*, EURO.CENTRE.REPORT. Vienna: European Centre for Social Welfare Policy and Research.
37. Zrinščak, S., i Bežovan, G. (2007). Postaje li civilno društvo u Hrvatskoj čimbenikom društvenih promjena?. *Revija za socijalnu politiku*, 14(1), 1-27.
38. Zubčić, A. (2018). *Uloga nevladinih udruga u borbi s problemom beskućništva: primjer grada Zagreba*. Diplomski rad. Zagreb: Filozofski fakultet.